

Bilo je leto

1949. Deželi so že štiri leta vladali komunisti. Pobili so na tisoče ljudi, jih na tisoče zaprli, zaplenili so zasebno lastnino... Toda v deželi so še vedno živeli ljudje. In tem je bilo treba vcepiti strah v kosti. Zakaj je danes, pol stoletja kasneje, Slovenija takšna, kot je? Takšna, da so v njej lahko komunisti stopili z oblasti tako, da so se preprosto preoblekli in nam takšni, preoblečeni, vladajo naprej.

Cerkev sv. Pavla na Vrhniki

pred cerkvijo, gledano od zadnjih vrat desno od vrha stopnic. Zaradi hrumenja tankov in nepredvidljivega razvoja dogodkov sem četrti blagoslov opustil in šel v cerkev, kjer naj bi procesijo dokončali. Ko je neki oficir to videl, je skočil na vrh stopnic in tank usmeril v cerkev. Ljudje so začeli vpiti: 'Tank gre v cerkev.' Maršikdo je jokal. Težavno je opisati, kaj vse se je dogajalo tiste minute.

Do četrte stopnice

Nisem vedel, kaj naj bi storil. Nekateri blizu mene so govorili: 'Spravite Najsvetejše!' Spominjam se, da sem začel peti evangelij ali prošnje in potem spravlil Najsvetejše v tabernakelj. Medtem je iz ozadja prišel glas, da se je tank pri četrti stopnici ustavil in se vrnil nazaj na cesto. Okrušeni kamen na tej stopnici je še dolga leta pričal o 'podvigu' tankistov ljudske armade. K sreči ni prišlo do nobenega drugega incidenta.

Nekatero belo oblečene deklice so prišle domov z umazano obleko. Nekateri Vrhničani so namreč v cestne luknje pred procesijo nalili vode, da so tankovske verige

S tanki nad procesijo

In kako to, da jim Slovenci tega niso preprečili? Poglejmo naslednjo zgodbo. Ta je takšna, da jo danes mlajši človek le težko razume. Mislim si bo, da bodo naslednje besede pretirane in da ni bilo čisto tako. V nadaljevanju bo opisan neki dogodek. Opisano bo z besedami. Za opise in besede pa vemo, da lahko le v grobem rekonstruirajo resnico in občutke.

Hrumenje tankov

Ivan Merlak je danes prelat. Leta 1948 je na Vrhniki kot novomašnik nastopil kaplansko službo. 19. junija 1949 je ob župnijski cerkvi sv. Pavla vodil procesijo sv. Rešnjega telesa. Procesijo je vodil zato, ker je bil župnik Martin Tavčar tedaj v bolnišnici zaradi bolezni srca.

"Pri osmi maši se je zbralo veliko ljudi. Posebej me je presenetila mno-

žica belo oblečenih deklic. Ko smo po maši začeli procesijo, so nam nasproti prihrumeli tanki, češ da bodo imeli vojaške 'vaje'. Kaj naj storim? Na vrnitev v cerkev in s tem na konec procesije nisem pomislil, pač pa sem naročil, naj gre procesija po pločniku, in odpovedal prvi blagoslov pri gostilni Turšič. Tako je procesija s Stare ceste takoj zavila na Idrijsko, kjer tankov še ni bilo.

Z Idrijske ceste je procesija zavila proti Kožuhovemu mlinu in ob potoku nazaj na Staro cesto. Kaže, da tankisti niso bili natančno poučeni, kje bo šla procesija. Zato nas na tej poti niso ovirali. Lahko smo opravili drugi in tretji blagoslov. Proti koncu pa smo že slišali hrumenje tankov, ki so prihajali po Idrijski cesti z zgornje strani. Toda bili so prepozni, da bi nas mogli ovira-

ti, po ozki poti proti Kožuhovemu mlinu pa se niso spustili.

"Tank gre v cerkev"

Medtem so se drugi tanki razporedili po cesti vdolž cerkve, tako da je bila povsem obkoljena in s ceste ni bilo mogoče priti vanjo. Procesija se je razbila. Večina ljudi je stala na cestnem robu, pred cerkvijo in okoli nje, nekateri pa so šli že v cerkev. Z možmi, ki so nosili nebo, sem šel po stranski poti in na zgornji strani cerkve skušal prečkati cesto. Ko smo hoteli med tanki čez cesto, je tank udaril naprej, kakor da bi nas hotel zmečkati. Nato sem odslovil nosilce neba in sam z monštranco med tanki stekel čez cesto. Tank se ni mogel tako naglo premakniti, da bi mi kaj storil.

Za četrti, zadnji blagoslov je bil postavljen oltar na prostoru ob ograji

metale blato na pločnik. Ljudje so se razburjeni, žalostni in objokani vrnili na svoje domove. Novica o tankih, ki so šli nad procesijo, se je hitro raznesla daleč naokrog in povzročila ogorčenje nad tako izzivalnim in grobim kršenjem verske svobode, ki je bila zagotovljena tudi v takratni jugoslovanski ustavi.

150.000 din za nafto

In potem? V ponedeljek, 20. junija, je bil sklican na Vrhniki množični sestanek, na katerem so oficirji zahtevali, da moram plačati porabljeno nafto in bencin, ker 'vaja ni uspela'. Plačal naj bi 150.000 din. V torek zjutraj sem zvedel za zahtevo in odšel h komandantu milice na Vrhniki. Ta me je prijazno sprejel in vprašal, ali sem procesijo prijavil. Odgovoril sem mu pritrdilno. Ni mi

omenil oficirske zahteve o povračilu za porabljeno gorivo, čeprav je zanj gotovo vedel, pač pa mi je namignil, naj bi šel na vojaško poveljstvo in se tam kaj 'zmenil'. Tako sem šel čez cesto na pogovor s komandantom tankovske brigade. Čez nekaj časa mi je dežurni sporočil, da me komandant ne more sprejeti in da naj pridem pozneje.

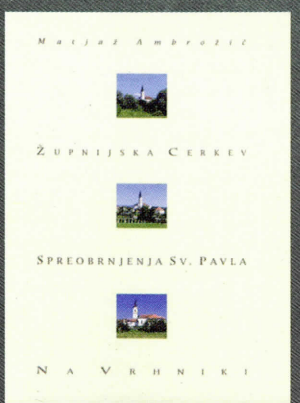
Na poti v župnišče sem v Gradišču pred njegovo hišo srečal Franca Tršarja in mu povedal zgodbo tega jutra. Ta izkušeni krščanski mož je mlademu, neizkušenemu kaplanu dal tale nasvet. 'Nikar ne hodite več na komando. Cerkev se nikoli ne uklanja.' In tako nisem nič plačal."

Krohota treh žensk

Ančka Petkovšek se tako spominja tankovskega obračuna s procesijo: "Lepo je bilo tisto nedeljsko jutro, 19. junija 1949. Stari oče, ata, mama in vsi štirje otroci smo se pripravljali na procesijo sv. Rešnjega telesa. Še ne osemletna Jana je bila v beli oblekici in je že imela v košarici cvetje, ko je vsa objokana pritekla sosedica, žena kapetana JLA, in prosila, naj ostanemo doma, ker se bo zgodilo nekaj hudega. Ni si upala povedati, kaj bo to. Oče je odločil, da vseeno gremo.

Med potjo do cerkve nismo ničesar opazili. Najprej je bila maša. Midva z bratom sva šla na kor, Jana med belo oblečene deklice, stari oče, ata, mama in sestra Marička so ostali spodaj v klopeh. Po maši smo se zvrstili v procesijo. Pevci smo šli pred nebom. Monštranco z Najsv-

Pred kratkim so na Vrhniki praznovali 150-letnico vrhniške župnijske cerkve. Ob tej priložnosti je župnija izdala zelo lepo barvno monografijo *Župnijska cerkev spreobrnjenja sv. Pavla na Vrhniki*, ki jo je napisal Matjaž Ambrožič. Le malo slovenskih cerkev ima svojo monografijo. Vrhnika je celo zelo lepa. Avtor je najprej prikazal graditev in posvetitev cerkve, potem pa je podrobno opisal cerkev: zunanjsčino, notranjsčino (arhitektura, slikanje cerkve, freske, tlak), oltarje, likovna in kiparska dela, cerkveno opremo, bogoslužne predmete, svete podobe, parametre in elektrifikacijo cerkve. V zadnjem delu te odlično ilustrirane in zelo razgibano oblikovane knjige je prikazal nekatere pomembnejše dogodke v zgodovini župnijske cerkve ter vrhniške vikarje in župnike-dekane.

tejšim je nosil g. Merlak. Skozi okno neke hiše na Klisu so gledale tri ženske in se na ves glas krohotala. Kmalu smo vedeli zakaj.

Obkoljeni s tanki

Zaslišali smo tanke. Prvi blagoslov je odpadel, ker je bil oltar blizu gostilne Turšič razdejan. Po drugem blagoslovu, na vogalu, ko se zavijeh Kožuhovemu mlinu, so že prišli tanki, vendar niso šli za nami. Po tretjem blagoslovu pri Kožuhovih smo se vračali proti cerkvi. Ko smo prišli mimo Škofičeve in Bricljeve hiše na cesto, so bili tanki razvrščeni po cesti in zamaskirani z zelenjem. Zavili smo na desno po klancu mimo stare šole. Tu nas je postalo strah, saj nas niso pustili čez cesto. Vsak po svoje smo si pomagali. Pogledala sem g. Merlaka, kaj bo storil. Obrazu mu je ojeklenel. Prvi tank je preprečil vsak poskus, da bi kaplan z Naj-

svetejšim lahko prečkal cesto. Končno smo se pevci srečno prebili do zakristije in skušali pomagati.

V zavetje cerkve

Naenkrat je pred tankom nastala gneča. Nisem videla točno, kaj se je zgodilo, vendar tankist ni premaknil tanka in kaplan z Najsvetejšim je stekel čez cesto v zakristijo. Vsi smo odhiteli v cerkev, kjer se je pred oltarjem trlo otrok: deklic s košaricami, ministrantov in ostalih. Vsi so jokali in klicali mame in očete. Poiskala sem Jano in pogledala po cerkvi proti izhodu, ko je nekdo zavpil: 'Tank gre v cerkev!' Zagledala sem topovsko cev, usmerjeno proti oltarju. Menda ne bo sprožil v vse te ljudi in otroke, sem z grozo pomislila. Zdrenjali smo se skozi stranske izhode. Slišala sem Petra Habiča, ki je vedno skrbel za red pri procesiji: 'Ljudje božji, ne panike!' Ta klic je povzročil še večji preplah.

Kaj če sprožijo?

Tank ni prišel do vrha stopnic. Oddahnili smo se. Okoli mene se je zbralo več deklic in šle smo skupaj po klancu. Na obeh straneh so ležali vojaki s strojnimi, uperjenimi protinam. Na koncu zelenice je presunljivo zavijala sirena. Imela sem dobesedno kurjo polt. Kaj če sprožijo? Na srečo niso. Ko smo prišli do Čempuhove hiše, smo z otroki počakali starše. Veliko ljudi, posebno Verjani, so šli domov skozi Močilnik.

Konec te epizode ni bil najboljši za krohotaajoče se ženske. Pri procesiji

siji je bila tudi Slugova mama, mati narodnega heroja Toneta Vidmarja. O vsem je povedala svojemu sinu. Zelo je imel rad svojo mamo. Dosegel je, da so komandanta tankovske brigade premestili; ženske, ki so z njim zasnovala to 'tankovsko vajo', pa denarno kaznovali."

Pet let za fotografiranje

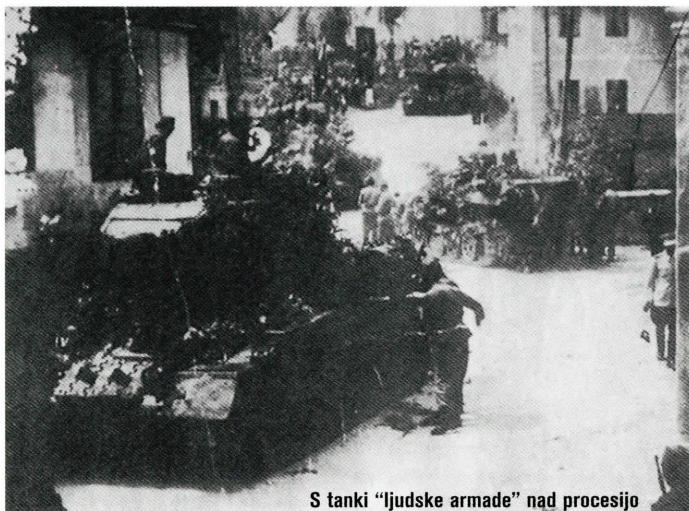
Vse, kar se je dogajalo, je fotografsko posnel Vrhnčan Andrej Grampovčan. Obsodili so ga na sedem let zapora, od katerih jih je moral odsedeti kar pet. Filme je odnesel fotografu Tischlerju, da bi jih razvil, a so jih zaplenili, vendar ne vseh. Kasneje so se znašli v inozemstvu.

Novica o tankovskem napadu na procesijo je še isti dan prišla v javnost. Janez Pišler z Vrhnike je imel svoj radiooddajnik in je novico o incidentu sporočil *Radiu Trst*, kjer je bila že ob 13. uri objavljena. Zaradi bojzani, da ga bodo odkrili, je kasneje ilegalno odšel v ZDA.

Z Ančko nad Cerkev

In o čem pišejo današnji mediji? Pogledajmo samo en primer. Dejan Pušenjak je pri *Delu* zadolžen za Cerkev. Nedavno se je spet izkazal, ko je za *Sobotno prilogo Dela*, ki je izšla en dan pred volitvami, opisal zgodbi o klošarki Ančki, ki ji niso dovolili sedeti v prvi vrsti na neki cerkveni slovesnosti. Modroval je, kako to, da je bila njena navzočnost v prvi vrsti, kjer so bili sedeži rezervirani za ugledne goste, predvsem tuje diplomate, nezaželena in kako lepo bi bilo, če bi ji dali nabirko, celo to, kako lepo bi bilo, če bi ji Marko Pogorevc dal domnevni zlatnik, ki ga je ob neki priložnosti dobil v dar (v resnici je slo za rožni venec). Gre za neokusno duhovičenje in moraliziranje, vse z namenom dan pred volitvami čim bolj diskreditirati Cerkev. Pušenjaku bi za ta njegov globokoumni izdelek in še za mnoge pred njim lahko rekli samo to, da se nam smili. Očitno mu je malo mar za svoje dostojanstvo in tudi za dostojanstvo drugih. Če je že njemu malo mar zanj, naj vsaj ve, da žali in podcenjuje mnoge bralce, tudi tiste, ki drugače niso naklonjeni Cerkvi.

Ivo Zajdela

S tanki "ljudske armade" nad procesijo